
Vår ref.

Deres ref.

Dato:

11/521-10-MBA

02.12.2011

Religiøs organisasjon bryter likestillingsloven

Norsk Luthersk Misjonssamband (NLM) lyste tidligere i år ut en stilling hvor de søkte etter en mannlig økonomileder. Bakgrunnen for at stillingen er forbeholdt menn er at stillingen har en tilleggfunksjon ved at økonomileder har fast plass i organisasjonens hovedstyre. I hovedstyre kan det kun sitte menn fordi det kun er menn som kan ha et slikt "hyrde og læreansvar" i organisasjonen.

Ombudet fant at denne praksisen helt klart gjør at kvinner kommer dårligere ut. Spørsmålet for ombudet var da om dette er en saklig, nødvendig og ikke uforholdsmessig forskjellsbehandling, jf likestillingsloven § 4 femte ledd.

Ombudet mente at forskjellsbehandlingen var saklig fordi gjennom sin plass i hovedstyre er økonomileder med å drøfte spørsmål som liturgiordning, samliv og ekteskap og andre religiøse spørsmål. Ombudet fant likevel at det ikke er nødvendig å forbeholde stillingen for menn for å oppnå det religiøse formålet fordi organisasjonen har en mulighet til å organisere seg annerledes. Det kan skilles tydeligere mellom administrative og religiøse oppgaver i organisasjonen, og det er ikke nødvendig at økonomileder møter fast i hovedstyret. Organisasjonen ansetter også kvinner i stillinger som personalleder. En annen organisering av virksomheten ble drøftet i år 2000, men forslaget ble da stemt ned av generalforsamlingen.

Siden ombudet fant at det ikke var nødvendig å forskjellsbehandle var det ikke nødvendig å drøfte forholdsmessigheten. Ombudet understrekte likevel at denne praksisen var inngripende for kvinner på arbeidsmarkedet. Ombudet viste til FNs kvinnekonvensjon artikkel 11 og kvinners rett til arbeid.

Vilkårene i likestillingsloven § 4 femte ledd var ikke oppfylt. Ombudet fant derfor at organisasjonen brøt likestillingsloven.

Saksnummer: 11/521

Dato: 2. desember 2011

Lovanvendelse: likestillingsloven § 4, jf § 3.

UTTALELSE I KLAGESAK - STILLING SOM ØKONOMILEDER FORBEHOLDT MENN I RELIGIØS ORGANISASJON

Likestillings- og diskrimineringsombudet viser til tidligere korrespondanse i klagesak om stilling som økonomileder i Norsk Luthersk Misjonssamband. Stillingen er forbeholdt menn.

Likestillings- og diskrimineringsombudet har kommet med uttalelse i saken i dag, og konkluderer med at Norsk Luthersk Misjonssamband bryter likestillingsloven § 4, jf. § 3 ved å lyse ut og forbeholde denne stillingen for menn. Uttalelsen er vedlagt dette brevet.

Likestillings- og diskrimineringsombudets uttalelse kan bringes inn for Likestillings- og diskrimineringsnemnda. Fristen er tre uker fra dette brevet er mottatt, se vedlagte orientering.

OMBUDETS UTTALELSE

Sakens bakgrunn

Norsk Luthersk Misjonssamband (NLM) er en selvstendig, kristen, luthersk misjonsorganisasjon.

Høyeste myndighet i NLM er generalforsamlingen. Mellom generalforsamlingene ledes Misjonssambandet av et hovedstyre. Hovedstyret består av syv valgte medlemmer. Alle i hovedstyret må som følge av NLMs praksis være menn. Hovedstyret har syv-åtte møter årlig. Økonomileder har hatt en fast plass i hovedstyret siden organisasjonen ble opprettet på 1800-tallet.

Det følger av organisasjonens formålsparagraf § 1 blant annet at NLM har til formål å utbre Guds rike. Derfor vil NLM forkynne evangeliet hjemme og ute og vekke ansvar for misjonen hos vårt eget folk, utdanne, sende og underholde misjonærer, og utdanne og underholde stedlige medarbeidere som trengs på misjonsmarkene, særlig i Kina, men også i andre land..."

Videre følger det av § 2 at NLM bygger sitt arbeid på Den hellige skrift og på Den evangelisk-lutherske kirkes bekjennelse. Det krever av sine utsendinger at de skal lære og forvalte sakramentene i samsvar med Skrift og bekjennelse.

NLM lyste ut en stilling som økonomileder i virksomheten i april 2011. Stillingen er forbeholdt menn. Dette har vært fast praksis i organisasjonen lenge. Det er ansatt en person i stillingen. Tidligere har NLM rekruttert folk til stillingen uten at stillingen er blitt lyst ut.

Av stillingsinstruksen til stillingen som økonomileder følger det:

"... Økonomilederen møter fast i hovedstyret og er protokollfører for dette, jf grunnregelens § 8.

II Hovedoppgaver

"... Økonomileder har overfor generalsekretæren det fulle og hele ansvar for den administrative ledelse av misjonens samlede forretningsførsel og de regnskaper hovedstyret skal sortere under ham..." Han leder misjonens økonomiavdeling..."

III Åndelig og administrativ ledelse

”... Økonomileder skal legge vekt på å trenge dypere inn i Guds ord og den kristne tros sannheter. Han skal derfor sette av tid til bønn og arbeid med bibelen, slik Den Hellige Ånd i stadig større grad får gjennomsyre tjenesten. Gjennom liv og arbeid

Ombudet har tatt denne saken til behandling på eget initiativ etter at ombudet fikk et tips om annonsen.

Norsk Luthersk Misjonssamband (NLM) anfører at økonomileder har en plass i organisasjonens hovedstyre, og at dette er bakgrunn for at stillingen er forbeholdt menn. Det vises til at en plass i hovedstyret medfører et lære- og hyrdeansvar. Ifølge organisasjonens tolking av Bibelen er det kun menn som kan ha dette ”hyrde- og læreansvaret” i organisasjonen. Denne forståelsen er grundig drøftet i organisasjonen ut fra teologiske vurderinger og nedfelt som prinsipp i NLM. NLM viser i denne forbindelse til Bibelen, 1. Kor 11 og 14, samt 1. Tim 2.

I det daglige arbeidet vil hovedoppgavene til økonomileder først og fremst være økonomisk og administrativt arbeid i organisasjonen. NLM mener likevel at økonomileder har en religiøs funksjon ved at økonomileder som medlem av NLMs hovedstyre i prinsippet deltar i behandlingen av alle spørsmål som behandles i hovedstyret. Hele ledergruppen er involvert i den totale saksbehandlingen. NLM har vist til flere saker med åndelig/religiøs betydning som har vært behandlet i hovedstyret. Dette er NLMs dokument om ekteskap og samliv, utarbeidelse av NLMs lover og vedtekter for forsamlinger, lag og foreninger, ansettelse/godkjenning av medarbeidere med ansvar for forkynnelse og undervisning i Norge og på NLM sine misjonsfelt og ansettelse av øvrige ledere, forkynnere og misjonærer. Det vises også til at økonomileder tidligere har vært involvert i arbeidet med liturgiordningen i organisasjonen gjennom saksforberedelse til hovedstyret.

Økonomileder har en fast plass i hovedstyret fordi økonomileder har en sentral rolle i organisasjonen som forretningsfører. At økonomileder har en fast plass i hovedstyret går langt tilbake i tid, og det har vært slik siden organisasjonen ble opprettet. Økonomileder har tidligere fungert som assisterende generalsekretær, men har ikke denne rollen i dag.

I oppbygningen av NLMs ledelsesstruktur har det så langt ikke vært tradisjon for å skille tydelig mellom religiøst ansvar og administrativt ansvar. I 2000 ble det foreslått i generalforsamlingen at kun daglig leder/generalsekretær skulle ha en fast plass i organisasjonens hovedstyre, men dette ble nedstemt i generalforsamlingen. Dette er imidlertid fortsatt et aktuelt tema i organisasjonen, og noe som diskuteres. Generalsekretæren i NLM har overfor ombudet uttalt

at det er flere i organisasjonen som ønsker at det kun skal være daglig leder/generalsekretær som skal møte i hovedstyret, og at flere lederstillinger i organisasjonen da kan åpnes for kvinner. En slik endring må imidlertid godtas av generalforsamlingen før det kan tre i kraft. Generalforsamlingen har møte hvert tredje år. NLM har også presisert at organisasjonen tilsetter kvinnelige forkynnere, misjonærer, bibelskolelærere og sjelesørgere. Økonomilederstillingen er forbeholdt menn kun fordi vedtektene definerer stillingen som del av NLMs hovedstyre, og i hovedstyret er det kun menn som kan ha en plass etter organisasjonens tolking av Bibelen.

Rettslig grunnlag

Ombudet kan gi uttalelse om et forhold er i strid med likestillingsloven eller ikke, jf. diskrimineringsombudsloven § 3 tredje ledd, jf. § 1 andre ledd nr. 1.

Likestillingsloven

Det følger av likestillingsloven § 4 at såfremt det ikke finnes en åpenbar grunn for det, må en stilling ikke lyses ledig for bare det ene kjønn. Utlysningen må heller ikke gi inntrykk av at arbeidsgiveren forventer eller foretrekker det ene kjønn til stillingen.

Likestillingsloven § 3 forbyr direkte og indirekte forskjellsbehandling av kvinner og menn.

Med direkte forskjellsbehandling menes handlinger som stiller kvinner og menn ulikt fordi de er av forskjellig kjønn, eller setter en kvinne i en dårligere stilling enn hun ellers ville ha vært på grunn av graviditet eller fødsel, eller setter en kvinne eller mann i en dårligere stilling enn vedkommende ellers ville ha vært på grunn av utnyttelse av permisjonsrettigheter som er forbeholdt det ene kjønn, jf. likestillingsloven § 3 annet ledd nr 2. Adgangen til å gjøre unntak fra forbudet mot direkte diskriminering er svært begrenset.

Ved lovendring i 2010, jf. ot.prp. nr 79 (2008-2009), ble likestillingsloven § 2 og 3 endret. Den tidligere bestemmelsen i likestillingsloven som slo fast at loven ikke gjaldt for "indre forhold i trossamfunn" ble opphevet. Forskjellsbehandling i trossamfunn må nå vurderes etter en ny unntaksbestemmelse i lovens § 3 (generalklausulen).

Det følger nå av likestillingsloven § 3 femte ledd at forskjellsbehandling i trossamfunn på grunn av kjønn som er nødvendig for å oppnå et saklig formål, og som ikke er uforholdsmessig inngripende overfor den eller dem som forskjellsbehandles er tillatt. Ved ansettelse i

trossamfunn må kravet til et bestemt kjønn i tillegg ha avgjørende betydning for utøvelsen av arbeid eller yrke.

Det er opp til den innklagede å sannsynliggjøre at vilkårene i likestillingsloven § 4 femte ledd er oppfylt, jf likestillingsloven § 16.

Ombudets vurdering

Ombudet skal ta stilling til om NLM handler i strid med likestillingsloven § 4, jf § 3 når NLM gjennom stillingsannonse og i sin praksis har forbeholdt stilling som økonomileder i organisasjonen for menn. Den kollektive religionsfrihet må i denne saken veies opp mot retten til arbeid som menneskerettighet generelt og vern mot diskriminering av kvinner spesielt.

Arbeidsgiver har gjennom sin annonse for stillingen og sine redegjørelser til ombudet gitt tydelig signal om at kvinner ikke er aktuelle for stillingen som økonomileder i organisasjonen. Dette er i utgangspunktet et brudd på likestillingsloven § 4 som referert ovenfor. Det er videre klart at kvinner stilles dårligere gjennom annonsen og NLMs ansettelsespraksis til stillingen, jf. likestillingsloven § 3. Likestillingsloven § 4 anses i denne forbindelse å være en presisering av det generelle diskrimineringsforbudet i § 3.

Spørsmålet er da om unntaksadgangen i likestillingsloven § 3 femte ledd kommer til anvendelse, det vil si om vi her står overfor en "forskjellsbehandling på grunn av kjønn som er nødvendig for å oppnå et saklig formål, og ikke er uforholdsmessig inngripende". Fordi det er snakk om utlysning av en stilling vil det også være et spørsmål om kravet til kjønn har avgjørende betydning for utøvelsen av arbeid eller yrke, jf likestillingsloven § 3 femte ledd, siste punktum

Trossamfunn

Det følger av likestillingsloven § 3 femte ledd at unntaket gjelder for trossamfunn.

Det følger av lovens forarbeider at når det gjelder hvem som kan påberope seg religiøst begrunnet forskjellsbehandling kan begrepet "trossamfunn" i lov om trossamfunn gi noe veiledning, men vil ikke være avgjørende. Det er uttalt at "*frivillige organisasjoner og virksomheter som baserer sin etikk på religion eller tro, omfattes i utgangspunktet av lovens unntak*", jf. ot.prp.nr. 79 (2008-2009) punkt 11.2.4.

Vedtektene/grunnreglene til NLM viser at Misjonssambandet er en virksomhet som vil forkynne evangeliet i Norge og ellers i verden. NLM bygger sitt arbeid på Bibelen og Den evangelisk-lutherske kirkes bekjennelse. Ombudet legger derfor til grunn at NLM omfattes av likestillingsloven § 3 femte ledd.

Saklig formål

Lovligheten av å forbeholde stillingen for menn avhenger av om vilkårene i likestillingsloven § 3 femte ledd er oppfylt.

Ombudet skal ikke vurdere om det er et saklig formål at plass i hovedstyret forbeholdes menn. Ombudet har forstått at organisasjonens tolkning av sitt religiøse grunnlag innebærer at det kun er menn som kan ha en plass i hovedstyret, og at dette står sentralt i organisasjonens tolkning av Bibelens syn på menn og kvinner. Det er stillingen som økonomileder og stillingens funksjon i hovedstyret som står sentralt i ombudets vurdering.

Det følger av lovens forarbeider at dersom forskjellsbehandlingen er religiøst begrunnet, har forskjellsbehandlingen et saklig formål. For at noe skal være religiøst begrunnet må det være tale om forhold som har nær sammenheng med religionsutøvelsen. Vurderingen må være konkret for den aktuelle stillingen. Forarbeidene trekker frem stillinger hvor man vil ha en forbildefunksjon i trossamfunnet som eksempler på stilling hvor det vil være saklig å stille krav om kjønn. Videre følger det av forarbeidene at det må avgrenses mot stillinger innen administrasjon, renhold osv. Slike stillinger vil i utgangspunktet ikke ha forkynnende, undervisende eller liturgiske funksjoner og har heller ikke samme forbildefunksjon som for eksempel prest/forkynner eller underviser i et trossamfunn, jf. ot.prp. nr. 79 (2008-2009) punkt 6.1.3.3 s. 43.

Det er helt klart at økonomileder til daglig skal jobbe med oppgaver innen økonomi og regnskap. I utgangspunktet er det derfor vanskelig å se at det foreligger et saklig formål for å forbeholde denne stillingen for menn, til tross for at organisasjonen praktiserer en konservativ tolking av Bibelen.

Det har imidlertid i lang tid blitt knyttet en tilleggsfunksjon til stillingen. Økonomileder har fast plass i hovedstyret. Det er måten NLM er organisert på som gjør at stillingen ikke kan åpnes for kvinner. Ifølge NLMs tolking av Bibelen er det kun menn som kan sitte i hovedstyret fordi dette innebærer et hyrde- og læreansvar. I kraft av sin posisjon som medlem i hovedstyret deltar også økonomileder i behandling av religiøse/åndelige spørsmål som behandles der.

Eksempler på saker som er behandlet i hovedstyre er NLMs dokument om ekteskap og samliv, ansettelse av medarbeidere med ansvar for forkynnelse og undervisning, arbeid med liturgiordning og utarbeidelse av NLMs vedtekter og lover.

Det følger også av lovens forarbeider at andre stillinger enn prest, forkynner og underviser kan omfattes av unntaket dersom lovens vilkår er oppfylt. Det avgjørende er om stillingen har en religiøs funksjon. Det må godtgjøres at den ansatte må medvirke til gjennomføringen av aktivitet med religiøst innhold som virkeliggjør virksomhetens formål, jf. ot.prp nr 79 (2008-2009) s. 44.

Det er helt klart at økonomileder gjennom sin plass i hovedstyret medvirker til religiøst arbeid på overordnet nivå ved å delta i organisasjonens arbeid med liturgiordning, ansettelse av forkynnere og arbeidet med dokument om ekteskap og samliv. Gjennom dette arbeidet er økonomileder med på å virkeliggjøre NLMs formål. Ombudet viser også til at det følger av lovens forarbeider at det ikke er uproblematisk å definere hva som er religionsutøvelse og religiøse funksjoner og hva som ikke er det. Dette vil kunne tolkes forskjellig av ulike trossamfunn, jf. ot.prp. nr 79 s. 44. Ombudet legger derfor her NLMs vurdering til grunn om at økonomileder har en religiøs funksjon gjennom sin faste plass i hovedstyret.

På denne bakgrunn vil det være et saklig formål å forbeholde stillingen som økonomileder i NLM for menn.

Nødvendighetsvurderingen

Det er NLM som må sannsynliggjøre at det er nødvendig å forbeholde stillingen som økonomileder for menn, jf. likestillingsloven § 16.

Med nødvendighetskravet menes at tiltaket er egnet til å oppnå formålet, og at det ikke finnes andre mulige tiltak som er mindre inngripende overfor de som rammes.

Det følger av forarbeidene at nødvendig forskjellsbehandling må bygge på trossamfunnets lære, slik at likebehandling vil komme i konflikt med medlemmenes religiøse overbevisning. Det bør tas utgangspunkt i at forskjellsbehandlingen skal være begrunnet i en overbevisning som etter vanlig teologisk oppfatning anses for å være et såkalt lærespørsmål, jf. ot.prp nr 79 (2008-2009) punkt 6.1.3.3 s. 41. Det følger også av lovens forarbeider at de rettslige myndighetene i utgangspunktet ikke bør gå inn i en vurdering av hvor forankret en gitt praksis er i sentrale deler av troen eller hvor nødvendig den er for trossamfunnet, jf. ot.prp nr 79 (2008-2009) s. 42.

NLM har anført at organisasjonen tolker Bibelen på en måte som gjør at kvinner ikke kan ha et "lære- og hyrdeansvar" i organisasjonen. Kvinner kan derfor ikke ha en plass i hovedstyret slik NLM er organisert i dag. Fordi økonomileder har fast plass i hovedstyret, er kvinner også utelukket fra stillingen som økonomileder. Slik NLM er

organisert i dag vil likebehandling av kjønn ved tilsetting i stilling som økonomileder komme i konflikt med det NLM tror på. I utgangspunktet er det derfor et egnet tiltak å forbeholde stillingen som økonomileder for menn for å ivareta NLMs syn i dette spørsmålet.

Det fremgår likevel av lovens forarbeider at trossamfunnet må velge en annen og ikke-diskriminerende eller eventuelt mindre inngripende løsning i de tilfeller hvor dette er mulig. Dette er diskutert av lovutvalget til NOU 2008:1 (Kvinner og homofile i trossamfunn) og Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet i ot.prp. nr 79 (2008-2009) under spørsmålet om uforholdsmessighet. Ombudet mener imidlertid at vurderingene av nødvendighet og forholdsmessighet i likestillingsloven § 3 femte ledd ofte vil være flytende. Kravet kan formuleres som en plikt til å organisere seg bort fra forskjellsbehandlingen, jf. ot.prp. nr. 79 (2008-2009) punkt 6.1.3.3. s. 42.

Spørsmålet er om det er mulig for NLM å gjennomføre endringer i måten virksomheten er organisert på som vil være mindre inngripende overfor kvinner i arbeidsmarkedet. Det vil være avgjørende om dette er mulig uten at det går utover NLMs tolkning av Bibelen.

En organisering av virksomheten, hvor stilling som økonomileder og andre lederstillinger kan besettes uavhengig av kjønn vil gjøre at kvinner kan bli vurdert som arbeidssøkere på lik linje med menn. NLM har nylig tilsatt sin første kvinnelige leder i stillingen som personalleder. Det bør da være mulig for NLM å organisere seg slik at både menn og kvinner kan bli vurdert til andre viktige lederstillinger, herunder økonomileder.

Slik ombudet forstår NLMs redegjørelser har det pågått en diskusjon over lengre tid i NLM om det er mulig å løsrive lederstillinger i organisasjonen fra de faste plassene i hovedstyret, herunder stillingen som økonomileder. Hovedstyret er et overordnet organ i virksomheten, og ombudet kan ikke se at NLM har redegjort for hvorfor det er nødvendig at spesifikt økonomileder møter der. Tvert imot ble det fremmet et forslag for generalforsamlingen i NLM senest i år 2000 om at kun daglig leder skulle ha fast møteplikt i hovedstyret. Forslaget ble da stemt ned. Generalsekretæren i NLM har likevel vært tydelig på at det er flere i organisasjonen som ønsker at det kun skal være daglig leder/generalsekretær som skal møte i hovedstyret, og at flere lederstillinger i organisasjonen da kan åpnes for kvinner.

Ombudet mener at det finnes alternative måter å organisere NLM på som vil gjøre det mulig å tilsette både kvinner og menn i lederstillinger, og som ikke vil gå utover NLMs tolkning av sitt trosgrunnlag (Bibelen). Med andre ord legger ombudet til grunn at NLM kan organisere seg bort fra forskjellsbehandlingen.

Ombudet er etter dette kommet til at NLM ikke har sannsynliggjort at det er nødvendig for NLM å forbeholde stillingen som økonomileder for menn. Det finnes alternative, mindre inngripende måter å organisere virksomheten på som ikke vil gå utover NLMs tolkning av Bibelen.

Vilkårene for å anvende unntaksbestemmelsen er derfor ikke til stede. Det er da ikke nødvendig for ombudet å vurdere om det å forbeholde stillingen for menn er uforholdsmessig inngripende for kvinner i arbeidsmarkedet.

Ombudet vil likevel understreke at NLM her er en arbeidsgiver på lik linje med andre i arbeidslivet. Ved å forbeholde en viktig administrativ stilling som økonomileder og andre lederstillinger for menn fører NLM en ansettelsespraksis som ombudet mener er meget inngripende overfor kvinner. Konsekvensen av en slik praksis er at kvalifiserte kvinner som ellers ville nådd opp i en ansettelsesprosess i organisasjonen ikke får stillingen fordi den er forbeholdt menn. Dette kan få konsekvenser både for kvinners økonomiske situasjon og for deres karriereutvikling i organisasjonen. Selv om det ikke har vært avgjørende for ombudets konklusjon, vil ombudet her særskilt vise til FNs kvinnekonvensjon artikkel 11 om kvinners rett til arbeid. Konvensjonen er ratifisert av Norge og inntatt i menneskerettsloven med forrang fremfor øvrig norsk lov.

Vilkårene i likestillingsloven § 3 fjerde ledd er kumulative. Ombudet er kommet til at NLM ikke har sannsynliggjort at det er nødvendig å forbeholde stillingen som økonomileder for menn. Ombudet trenger derfor ikke vurdere om det er avgjørende betydning for utøvelsen av arbeid eller yrke å forbeholde stillingen for menn, jf. likestillingsloven § 3 femte ledd.

Ombudet er kjent med at det er ansatt en person i stillingen som økonomileder. Ombudets uttalelse vil ikke få konsekvenser for den personen som allerede er ansatt i stillingen.

Konklusjon

Norsk Luthersk Misjonssamband handler i strid med likestillingsloven § 4, jf § 3 annet ledd nr 2 ved å lyse ut og forbeholde stilling som økonomileder i organisasjonen for menn.

Ombudets uttalelser er ikke rettslig bindende. Ombudet oppfordrer likevel Norsk Luthersk Misjonssamband til å rette seg etter ombudets uttalelse, dersom NLM velger ikke å bringe ombudets uttalelse inn for Likestillings- og diskrimineringsnemnda. I så tilfelle ber ombudet om tilbakemelding på hvorvidt det vil bli satt i gang et arbeid med vedtektsendringer knyttet opp til NLMs neste generalforsamling som etter det opplyste skal finne sted sommeren 2012.

Vi ber om svar innen **6. januar 2012.**

Oslo, 2. desember 2011,

Sunniva Ørstavik

likestillings- og diskrimineringsombud

